

Aanvullende reglementen op het wegverkeer

Informatie voor lokale besturen

Team Verkeersveiligheid

Aanvullende reglementen op het wegverkeer

Informatie voor lokale besturen

Team Verkeersveiligheid

Gelieve naar dit document te refereren als:
De Reyt, E. (2021). Aanvullende reglementen op het wegverkeer. Informatie voor lokale besturen. Team Verkeersveiligheid - Afdeling Beleid, Departement MOW, Vlaamse overheid.

Inhoud

Inleiding	4
Wat zijn aanvullende reglementen op het wegverkeer?	4
Regelgeving	6
Procedure voor inwerkingtreding	7
Bevoegdheid binnen de gemeente	7
Gemeentewegen	8
Gewestwegen	10
Beslissing overmaken	11
De opmaak	12
Overwegend gedeelte	12
1. wettelijke randvoorwaarden	12
2. motivering	13
Beslissend gedeelte - verkeersmaatregelen	14
1. locatie	14
1.1. Kruispunt van een gemeente- en een gewestweg	16
1.2. Gebiedsdekkende maatregelen	16
1.3. Gemeentegrensoverschrijdende maatregelen	18
1.3.1. Gemeentegrensoverschrijdend in de strikte zin	18
1.3.2. Gemeentegrensoverschrijdend omwille van bovenlokale effecten	19
2. maatregelen	20
2.1. Tijdelijke politieverordeningen	20
3. verkeerstekens	23
Beslissend gedeelte - andere bepalingen	25
Extra tips	25
1. AR per straat	25
2. Opheffing	26
3. Plan als bijlage toevoegen	27
4. Interactieve Reglementen Gelinkt Notuleren (IRGN)	27
Vragen?	28
Begrippen, definities en afkortingen	29

Inleiding

Wat zijn aanvullende reglementen op het wegverkeer?

Wanneer een bevoegde overheid – hetzij een gemeente, hetzij het gewest – beslist om op een bepaalde plaats een verkeersmaatregel in te voeren, dan moet deze beslissing gepaard gaan met het plaatsen van de correcte verkeerstekens. Voor het plaatsen van verkeerstekens die verplichtingen opleggen aan weggebruikers, is een politieverordening vereist van de bevoegde overheid.

Voor zover deze verkeerstekens een blijvende of periodieke aangelegenheid regelen, zijn deze politieverordeningen aanvullende reglementen op het wegverkeer (AR).

Wat een AR precies is en waartoe het dient, kan men afleiden uit arrest nr.174/2004 van 03/11/04 van het Arbitragehof (hernomen in Arrest nr. 59/2010 van 27/05/10 van het Grondwettelijk hof). Dat arrest bepaalt het volgende:

“De aanvullende reglementen hebben (...) een bijzonder toepassingsgebied en strekken ertoe de verkeersreglementering aan te passen aan de plaatselijke of bijzondere omstandigheden. Uit hun aard zelf kunnen aanvullende verkeersreglementen geen regels van algemene politie bevatten.”

Bij wijze van voorbeeld: de wegcode (KB 01/12/75) bepaalt dat wanneer een verkeersbord C43 is geplaatst, het verboden is te rijden met een grotere snelheid dan op het verkeersbord is aangeduid. De wegcode legt echter niks vast over de concrete locatie van het bord C43 of het opschrift op het verkeersbord. De concrete beslissing om op een bepaalde plaats een specifieke snelheidsbeperking in te voeren die aangeduid wordt d.m.v. verkeersbord C43, hoort thuis in een AR.

De bevoegde overheid bepaalt met het AR welke verkeersregels de weggebruiker op een bepaalde plaats moet naleven.

Voor de weggebruiker heeft een AR verregaande gevolgen: bij niet-naleving van de signalisatie begaat hij een inbreuk op het verkeersreglement en kan hij worden bestraft. Burgers moeten in het AR dan ook kunnen nagaan waarom bepaalde maatregelen op een bepaalde locatie werden ingevoerd en of er weloverwogen werd te werk gegaan.

Ook wanneer de burger het niet eens is met de beslissing tot bepaalde verkeersmaatregelen, moet hij deze kunnen aanvechten.

Hetzelfde geldt voor advocaten en verzekeraars die bijvoorbeeld worden ingeschakeld in de nasleep van verkeersongevallen. Zij moeten de mogelijkheid hebben om het doel van de maatregelen en de zorgvuldige werkwijze van de overheid na te gaan.

Regelgeving

Het wetgevend kader bepaalt voor welke verkeerstekens en voor welk soort maatregelen een aanvullend reglement vereist is, wie het moet vaststellen voor welke weg en welke procedures gelden.

De wetgeving bestaat uit het [decreet van 16/05/2008 betreffende de aanvullende reglementen over het wegverkeer en de plaatsing en bekostiging van de verkeerstekens](#) (decreet AR) en het bijhorend uitvoeringsbesluit, [besluit van de Vlaamse regering van 23/01/2009 betreffende de aanvullende reglementen en de plaatsing en bekostiging van de verkeerstekens](#).

Deze worden nader toegelicht door

- de [omzendbrief MOB/2009/01 van 03/04/2009 betreffende de gemeentelijke aanvullende reglementen op de politie over het wegverkeer](#) (verder: de omzendbrief)
- het [dienstorder MOW/MIN/2010/01 betreffende de procedure aanvullende reglementen op gewestwegen beheerd binnen het Vlaams Ministerie van Mobiliteit en Openbare Werken](#).

Procedure voor inwerkingtreding

De gewestelijke wegbeheerder – voornamelijk het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) – stelt de AR vast die betrekking hebben op gewestwegen en autosnelwegen.

Gemeenten kunnen AR vaststellen op de gemeentewegen, de gewestwegen en op de wegen in domeinbossen, natuurreservaten, het VEN, bosreservaten en speciale beschermingszones (de zogenaamde “wegen zoals bedoeld in artikel 6 van het decreet”) die zich op haar grondgebied bevinden.

Binnen de gemeente kan de gemeenteraad ofwel het college van burgemeester en schepenen instaan voor de opmaak van AR.

Afhankelijk van welke wegen in het AR zijn opgenomen, volstaat een kennisgeving of is een goedkeuring van de beslissing vereist.

Bevoegdheid binnen de gemeente

In beginsel is het de gemeenteraad die de gemeentelijke AR opmaakt, met uitzondering van de tijdelijke politieverordeningen (art.119 Nieuwe Gemeentewet).

Art.4 en 5 van het [decreet AR](#) voorzien de mogelijkheid dat de gemeenteraad de bevoegdheid om aanvullende reglementen op te stellen kan toevertrouwen aan het college van burgemeester en schepenen.

In dat geval moet de gemeente het delegatiebesluit overmaken aan het Departement MOW. Dit kan naar het adres aanvullendereglementen@mow.vlaanderen.be.

De delegatie kan zich beperken:

- tot bepaalde maatregelen – het college is dan enkel bevoegd voor de maatregelen in het delegatiebesluit; bijv. het voorbehouden van parkeerplaatsen voor personen met een handicap.
- tot bepaalde wegen – bijv. enkel voor de maatregelen op de gemeentewegen. Maatregelen m.b.t. gewestwegen, alsook gebiedsdekkende maatregelen m.b.t. gemeente- en gewestwegen blijven dan tot de bevoegdheid van de gemeenteraad behoren.
- in de tijd – het college is dan bevoegd voor een welbepaalde termijn.

Gemeentewegen

Wanneer het AR enkel betrekking heeft op gemeentewegen volstaat het om het AR ter kennisgeving over te maken aan het Departement MOW. Voor deze AR geldt louter een meldingsplicht.

Gemeenten zijn bijgevolg autonoom bevoegd voor de maatregelen op de wegen in eigen beheer, weliswaar mits het in acht nemen van de wettelijke randvoorwaarden (o.a. gemeentewetgeving, algemene verkeersregelgeving).

De datum van mogelijke inwerkingtreding van de beslissing wordt geregeld door het decreet over het lokaal bestuur van 22 december 2017:

- de burgemeester maakt de verordeningen – incl. de inhoud ervan – bekend via de webtoepassing van de gemeente;
- de bekendmaking gebeurt binnen 10 dagen nadat de beslissing genomen is; (art.286 en 287)
- de reglementen kunnen in werking treden de vijfde dag na de bekendmaking ervan, tenzij het anders bepaald is. (art.288)

Verder bepaalt het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de bekendmaking en raadpleegbaarheid van besluiten en stukken van het lokaal bestuur van 20 april 2018, dat de verordeningen raadpleegbaar zijn via de webtoepassing van de gemeente gedurende minstens de tijd dat de verordening geldig is.

AR blijven met andere woorden minstens op de website raadpleegbaar tot het moment dat ze worden gewijzigd of opgeheven, dit in het kader van een transparant bestuur. (art.2)

In functie van

- raadpleegbaarheid van motivering van maatregelen
- rechtszekerheid met betrekking tot welke regels op een bepaald moment van toepassing waren

is het aangewezen om AR – ook na wijziging of opheffing – raadpleegbaar te houden op de gemeentelijke website. In elk geval moet meteen duidelijk zijn welke de actuele versie van het AR is, en welke de historische versies zijn.

Een aantal bijzonderheden voor wat betreft de AR op gemeentewegen:

- Gemeentelijk AR op gemeentewegen in havengebied
 - De gemeenten maken deze besluiten ter kennisgeving over aan het Departement MOW.
 - Deze AR kunnen maar in werking treden na een termijn van zestig dagen vanaf de kennisgeving. De Vlaamse Regering beschikt immers over een schorsings- en vernietigingsrecht t.a.v. deze besluiten.
 - Er zijn 4 havengebieden in Vlaanderen. Ontdek via de webpagina over [Procedures en bekendmaking](#) - toegelicht op vlaanderen.be - of een bepaalde locatie in een van de 4 havengebieden ligt.
- Gemeentelijk AR op wegen bedoeld in art.6 van het decreet
 - De gemeenten maken deze besluiten ter goedkeuring over aan het Departement MOW.
 - Wegen zoals bedoeld in art.6 van het decreet zijn wegen die in habitatrichtlijngebieden liggen.

Een kaart met de habitatrichtlijngebieden in Vlaanderen kunt u raadplegen op [Geopunt.be](#). Door de laag 'Natuur & milieu - Natuur - Habitatrichtlijngebieden' zichtbaar te maken kunt u exact nakijken of de locatie(s) waarover het AR gaat in een speciale beschermingszone ligt(t)(gen).

Gewestwegen

Wanneer het gemeentelijk AR één of meerdere gewestwegen bevat, dan moet het reglement ter goedkeuring worden overgemaakt.

In beginsel is het de gewestelijke wegbeheerder (meestal AWW) dat AR op deze wegen uitvaardigt. Het decreet voorziet de mogelijkheid dat ook de gemeente AR kan opstellen over de gewestwegen op het eigen grondgebied. Dat gebeurt bij voorkeur wel na voorafgaand overleg met de gewestelijke wegbeheerder.

De maatregelen die betrekking hebben op deze wegen kunnen pas in werking treden na de goedkeuring van het besluit door het Vlaamse gewest. De gemeenten moeten daarvoor het AR ter goedkeuring overmaken aan het Departement MOW.

Het Departement staat verder in voor de coördinatie van het goedkeuringsproces:

- het team Verkeersveiligheid (afdeling Beleid) voorziet het AR van een pre-advies
- de betrokken provinciale afdeling van AWW staat in voor het ontwerp van besluit
- het besluit kan zijn:
 - een goedkeuring – de beslissing kan zonder meer uitgevoerd worden;
 - een afkeuring – de gemeente kan een nieuw en aangepast AR opstellen en indienen. Zonder goedkeuring van het AR, is de beslissing niet uitvoerbaar. Een afkeuring van het AR betekent dat het besluit geen uitwerking krijgt. Een opheffing van het besluit is overbodig;
 - een wijziging – bij de uitvoering van het reglement dient men rekening te houden met de vormelijke en/of inhoudelijke aanpassingen;
 - een vervanging door eigen beslissing – bij de uitvoering van het reglement dient men rekening te houden met de vormelijke en/of inhoudelijke aanpassingen.
- de secretaris-generaal van het Departement MOW tekent het ontwerp van besluit in delegatie van de minister bevoegd voor Mobiliteit. Het ondertekende besluit wordt door het Departement MOW overgemaakt aan de betrokken gemeente en de gewestelijke wegbeheerder.

Het decreet betreffende de AR voorziet een termijn van maximaal 60 dagen voor het doorlopen van deze procedure. Als er geen beslissing volgt binnen deze termijn, wordt het AR geacht te zijn

goedgekeurd wegens termijnoverschrijding. Het Departement MOW brengt de gemeente en de gewestelijke wegbeheerder hiervan op de hoogte.

Beslissing overmaken

Om gemeentelijke AR aan het Departement MOW over te maken volstaat het om te voldoen aan de [publicatie- en meldingsplicht](#) overeenkomstig het decreet lokaal bestuur.

De gemeente moet alle reglementen en verordeningen publiceren op de webtoepassing van de gemeente en melden via het digitaal loket ([loket lokale besturen](#)). Het decreet lokaal bestuur maakt geen onderscheid naargelang het voorwerp. De publicatie- en meldingsplicht geldt met andere woorden ook voor de AR.

Om een correcte verwerking van de AR door de toezichhoudende overheid te garanderen is het van belang om bij de melding de besluiten onder de juiste categorie onder te brengen:

Type document

- Reglementen en verordeningen
 - ofwel AR enkel m.b.t. gemeentewegen (niet in havengebied of speciale beschermingszones);
 - ofwel AR m.b.t. gemeentewegen in havengebied;
 - ofwel AR m.b.t. gemeentewegen in speciale beschermingszones;
 - ofwel AR m.b.t. een of meerdere gewestwegen.

Het Departement MOW downloadt de AR rechtstreeks uit het digitaal loket en start zo nodig een goedkeuringsprocedure op. Dit impliceert dat gemeenten AR niet langer per brief of per mail moeten overmaken aan het Departement.

Ook tijdelijke politieverordeningen op het wegverkeer moeten via het digitaal loket gemeld worden (onder de categorie Reglementen en verordeningen > Tijdelijke politieverordening op het wegverkeer)(zie verder).

Het Departement MOW treedt hiervoor weliswaar niet op als toezichhouder.

Met bijkomende vragen of opmerkingen over het loket kunnen gemeenten rechtstreeks terecht bij de helpdesk van de toepassing via loketlokaalbestuur@vlaanderen.be.

De opmaak

De gouden regel bij het opstellen van AR is het besluit duidelijk te houden.

Belangrijk is altijd voor ogen te houden dat een AR een verordenend karakter heeft en dus verplichtingen oplegt aan weggebruikers. Het moet voor iedereen op een eenvoudige manier te raadplegen zijn.

Een AR bestaat uit drie delen:

- Het begint met een overwegend gedeelte dat vastlegt waarom de wegbeheerder het reglement opstelt en welke wettelijke randvoorwaarden hij in acht neemt.
- Verder is er het eigenlijke besluit. Dit bevat de artikelsgewijze opsomming van de genomen maatregelen, waarbij elk artikel zich beperkt tot een beschrijving van:
 - de locatie van de maatregel (waar wordt die ingevoerd?);
 - de maatregel (wat wordt er ingevoerd?);
 - de signalisatie (hoe wordt dit aangeduid?).
- De afsluitende artikels en de nodige handtekeningen sluiten het AR af.

Overwegend gedeelte

1. WETTELIJKE RANDVOORWAARDEN

Regelgeving die de lokale wegbeheerder bij de opmaak van elk gemeentelijk AR in acht moet nemen:

- De gemeentewetgeving – legt o.m. vast wie binnen de gemeente welke verordeningen opmaakt, de publicatieplicht van reglementen en verordeningen, ...
 - [nieuwe gemeentewet \(KB 24/06/1988\)](#)
 - [decreet over het lokaal bestuur van 22/12/2017](#)

- De verkeersregelgeving:
 - [wegverkeerswet \(KB 16/03/1968\)](#)
 - [wegcode \(KB 1/12/1975\)](#)
 - [plaatsingsvoorwaarden van de verkeerstekens \(MB 11/10/1976\)](#)

- De specifieke regelgeving i.v.m. de AR:
 - [decreet betreffende de AR \(16/05/2008\)](#)
 - [uitvoeringsbesluit betreffende de AR \(23/01/2009\)](#)
 - [omzendbrief betreffende de gemeentelijke AR \(03/04/2009\)](#)

Wanneer het gaat om een AR opgemaakt door het college van burgemeester en schepenen is het wenselijk om een verwijzing op te nemen naar het delegatiebesluit.

Art.4 en 5 van het [decreet AR](#) voorzien namelijk de mogelijkheid dat de gemeenteraad de bevoegdheid om aanvullende reglementen op te stellen toevertrouwt aan het college van burgemeester en schepenen.

In dat geval moet de gemeente een delegatiebesluit overmaken aan het Departement MOW via aanvullendereglementen@mow.vlaanderen.be.

De delegatie kan zich beperken:

- tot bepaalde maatregelen – het college is dan enkel bevoegd voor de maatregelen in het delegatiebesluit, zoals het voorbehouden van parkeerplaatsen voor personen met een handicap.
- tot bepaalde wegen – bv. enkel voor de maatregelen op de gemeentewegen. Maatregelen m.b.t. gewestwegen, alsook gebiedsdekkende maatregelen m.b.t. gemeente- en gewestwegen blijven dan tot de bevoegdheid van de gemeenteraad behoren.
- in de tijd – het college is dan bevoegd voor een welbepaalde termijn.

2. MOTIVERING

De motivering vermeldt zo volledig mogelijk de motieven voor de genomen maatregelen en geeft blijk van een zorgvuldige voorbereiding van de beslissing (motiverings- en zorgvuldigheidsplicht).

Hier kan de gemeente bijvoorbeeld verwijzen naar:

- De concrete doelstelling: wat wil men bereiken?

- De analyse op het terrein: welke is de huidige toestand en welke maatregelen zijn gewenst om de doelstelling te bereiken?
- De adviezen die werden ingewonnen van bijv. politie of overleg met betrokken burgers, advies van de gewestelijke wegbeheerder, verkeerscommissies, etc.
- (Elementen uit) het mobiliteitsplan, ongevallencijfers, etc.

De overwegingen dienen ook duidelijk te vermelden welke de wegbeheerder(s) is (zijn) van de wegen die in het AR voorkomen. Dit moet overeenstemmen met de vermelding in het laatste artikel van het besluit, nl. of het reglement ter goedkeuring of ter kennisgeving wordt overgemaakt:

- AR m.b.t. gemeentewegen - kennisgeving;
- AR m.b.t. gemeentewegen in havengebied - kennisgeving;
- AR m.b.t. gewestwegen - goedkeuring;
- AR m.b.t. gemeente- en gewestwegen (bijv. bebouwde kom) - goedkeuring;
- AR m.b.t. wegen in art. 6 van het decreet - goedkeuring.

De overwegingen kunnen ook verwijzen naar een plan om de maatregel(en) te verduidelijken. Dit is in het bijzonder aangewezen voor de gebiedsdekkende maatregelen.

Dit plan dient ter verduidelijking en volstaat niet als vervanging van een beschrijving van (de locatie van) een maatregel. Sommige burgers zullen meer duidelijkheid krijgen over maatregelen beschreven in tekst, in plaats van een plan te moeten interpreteren.

Wanneer de beslissing verwijst naar een plan, is het aangewezen om het plan effectief toe te voegen bij de melding van de beslissing in het digitaal loket.

Beslissend gedeelte - verkeersmaatregelen

1. LOCATIE

Elke artikel bevat een vermelding van de locatie van de maatregel.

Bijv.: “In de Bosstraat ter hoogte van het kruispunt met de Tulpenlaan geldt ...”, “In de Sterrestraat vanaf huisnummer 7 tot huisnummer 27 geldt ...”, enz.

Wanneer de maatregel betrekking heeft op een gewestweg, is het aangewezen de straatnaam en het N-nummer te vermelden. Dit kan er dan uitzien als volgt: "In de Koning Albert I-laan (N397) ter hoogte van ..."

Het is af te raden om AR op te stellen m.b.t. wegen die behoren tot verschillende wegbeheerders. Er dient immers een verschillende procedure (kennisgeving versus goedkeuring) gevolgd te worden. Een uitzondering hierop zijn de gebiedsdekkende maatregelen. Dit is ook als zodanig opgenomen in de omzendbrief.

Enkele bijzonderheden m.b.t. het vermelden van de locatie:

- Maatregelen m.b.t. het kruispunt van een gemeente- en een gewestweg
- Gebiedsdekkende maatregelen
- Gemeentegrensoverschrijdende maatregelen

1.1. KRUISPUNT VAN EEN GEMEENTE- EN EEN GEWESTWEG

De verkeerstekens die enkel betrekking hebben op het verkeer op het kruispunt van een gemeente- en een gewestweg horen thuis in het AR van de gewestweg. Ook al worden ze geplaatst op de gemeenteweg.

Het uitgangspunt is dat het volledige kruispunt deel uitmaakt van de gewestweg. Dit volgt uit het tweede lid van art.7 van het decreet AR: *Verkeerstekens op een kruispunt waar wegen van verschillende wegbeheerders samenkomen, worden geplaatst door de hoogste overheid die één of meer van de samenkomende wegen beheert.*"

Als de signalisatie de bedoeling heeft het verkeer op het kruispunt te regelen en dus enkel betrekking heeft op het kruispunt, zal de gewestelijke wegbeheerder deze signalisatie plaatsen.

Bijv.:

- Voorrangsregelingen
- Verkeerslichten
- Verkeersborden D1 die bepalen hoe het kruispunt moet opgereden/verlaten worden
- Verkeersborden C31 die bepalen hoe het kruispunt niet mag opgereden/verlaten worden
- Voetgangers- en/of fietsoversteekplaatsen

Aangezien ze betrekking hebben op (het kruispunt met) een gewestweg is voor deze AR een goedkeuringsprocedure vereist.

1.2. GEBIEDSDEKKENDE MAATREGELEN

Wat de afbakening van een gebiedsdekkende maatregel betreft, is het belangrijk op te merken dat deze steeds volledig gebeurt.

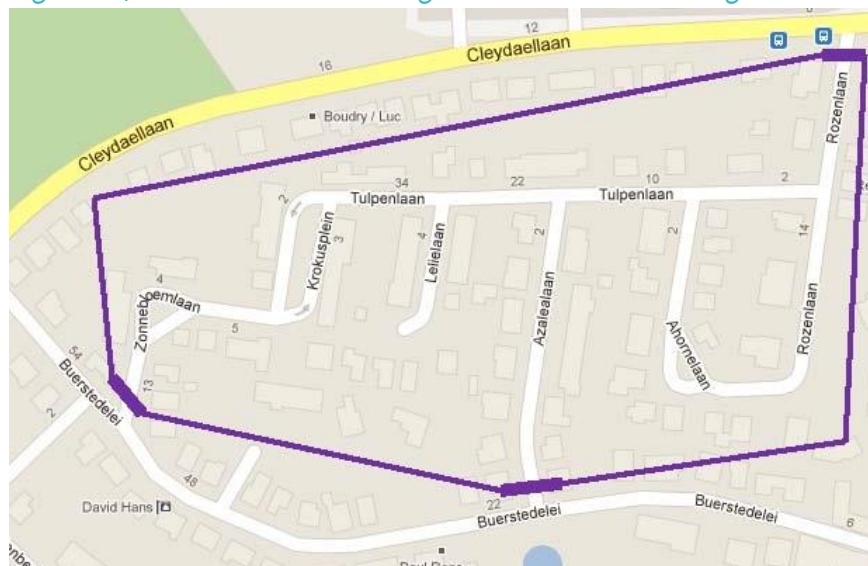
De afbakening van een zone is één maatregel en de gemeente neemt deze op in één artikel van eenzelfde AR. Dit geldt ook wanneer de zone gemeente- en gewestwegen omvat. De beschrijving van een zone wordt niet gespreid over een AR m.b.t. gemeentewegen en een AR m.b.t. gewestwegen.

Om de zone af te bakenen, beschrijft de wegbeheerder alle grenspunten van de zone waar begin- en eindezoneborden zullen worden geplaatst.

Om het overzicht op deze zones te bewaren is het aangewezen om de beschreven zone op een kaart aan te duiden. Zo is voor iedereen meteen duidelijk of de zone al dan volledig afgebakend is of dat er toch nog openingen op te merken zijn. Zijn deze laatste misschien toe te schrijven aan

éénrichtingsverkeer, een doodlopende weg omwille van paaltjes, enz. dan kunnen deze bijzonderheden ook in de overwegingen en/of op de kaart vermeld worden. Dit alles voorkomt onduidelijkheden en discussie.

Figuur 1 | Fictief voorbeeld gebiedsdekkende maatregel

Nemen we bovenstaande schets als fictief voorbeeld: stel dat in het afgebakend gebied een zonale maatregel wordt ingevoerd waarbij het parkeren met beperkte parkeertijd geldt.

Om de locatie van deze gebiedsdekkende maatregel te beschrijven, is het niet zozeer de bedoeling om alle straten te vermelden die deel uitmaken van de zone. Wel beschrijft de gemeente de grenzen van de zone waar begin- en eindezoneborden zullen worden aangebracht.

In dit voorbeeld kan het artikel in het aanvullend reglement er als volgt uitzien:

“In de zone begrensd door

- *Zonnebloemlaan, ter hoogte van het kruispunt met Buerstedelei;*
 - *Azalealaan, ter hoogte van het kruispunt met Buerstedelei;*
 - *Rozenlaan, ter hoogte van het kruispunt met Cleydaellaan*
- wordt de beperkte parkeertijd ingevoerd.*

Dit wordt gesignaleerd door verkeersborden E9a met zonale geldigheid en het symbool van de parkeerschijf.”

Deze beschrijving in combinatie met de kaart maakt de maatregel heel overzichtelijk.

Een dergelijke werkwijze voorkomt vergissingen in de afbakening en maakt meteen duidelijk welke de betrokken wegen zijn. Dit betekent dus meer duidelijkheid zowel voor diegene die het aanvullend reglement opstelt, als voor diegene die het reglement achteraf raadpleegt.

Wanneer in bovenstaand voorbeeld tussen Lelielaan en Krokusplein een nieuwe weg zou worden aangelegd, moet volgens de beschreven werkwijze niet opnieuw een AR opgesteld worden wanneer over deze nieuwe weg eveneens de blauwe zoneregeling zou moeten gelden. Die valt immers midden in de afgebakende zone en vraagt geen bijkomende signalisatie.

1.3. GEMEENTEGRENDOERSCHRIJDENDE MAATREGELEN

Een dossier kan een gemeentegrensoverschrijdend karakter hebben:

- wanneer de maatregelen zich uitstrekken over twee of meer naburige gemeenten;
- wanneer de maatregelen opgenomen in het AR van een gemeente gevolgen hebben voor de naburige gemeente(n).

Overeenkomstig artikel 2 van het decreet lokaal bestuur en artikel 41 van de Grondwet kunnen gemeenten “aangelegenheden van gemeentelijk belang” regelen. Hoewel er geen algemeen geldende definitie bestaat van wat tot het “gemeentelijk belang” behoort en wat daarbuiten valt, is het duidelijk dat het invoeren van maatregelen die zich uitstrekken over het grondgebied van naburige gemeenten het lokale gemeentelijk niveau overstijgen. Ook wanneer een gemeente binnen de eigen grenzen maatregelen neemt die zich tot buiten de gemeentegrenzen laten voelen – wanneer er met andere woorden sprake is van ‘bovenlokale effecten’ – kan geoordeeld worden dat het gemeentelijk niveau overstegen wordt.

Gemeenten kunnen dus niet zonder meer verordeningen opmaken met gemeentegrensoverschrijdend ‘bovenlokaal’ karakter.

Nu is er voor deze AR weinig concreet vastgelegd. We suggereren twee werkwijzen die – binnen de grenzen van de bestaande regelgeving – het opmaken van grensoverschrijdende dossiers mogelijk maken. Hieruit blijkt dat constructief overleg een onvermijdelijke factor is.

1.3.1. Gemeentegrensoverschrijdend in de strikte zin

Bijv. een grensoverschrijdende snelheidszone die zich uitstrekt over buurgemeenten A en B.

Door te werken met grensoverschrijdende AR kunnen situaties vermeden worden waarin op het grondgebied van gemeente A aan de grens met gemeente B de zone beëindigd wordt, om vervolgens weer te beginnen onmiddellijk over de gemeentegrens op het grondgebied van gemeente B. Dit is overbodig en verwarrend voor de weggebruiker.

Omdat de gemeentelijke bevoegdheid beperkt is tot het eigen grondgebied, is het onmogelijk dat de ene gemeente een verordening zou nemen waarin de zone wordt afgebakend deels op haar eigen grondgebied en deels op het grondgebied van haar buurgemeente. Om de snelheidszone te reglementeren, maken beide gemeenten elk een afzonderlijke verordening op.

Het eigenlijke besluit van beide gemeenten beperkt zich tot een beschrijving van de maatregel op het eigen grondgebied: gemeente A vermeldt de grenspunten van de snelheidszone op haar grondgebied, gemeente B doet hetzelfde voor het eigen grondgebied. Beide gemeenten vermelden in de overwegingen van hun verordening dat het om een gemeentegrensoverschrijdende maatregel gaat, die het gevolg is van overleg en overeenkomst tussen de betrokken gemeenten.

Om het overzicht op de grensoverschrijdende maatregel te bewaren, voegt elke betrokken gemeente het overzicht van het hele gebied in bijlage toe. Dit kan bijv. in de vorm van een schets waarop de zone is afgebakend.

Om tot een sluitende afbakening van de zone te komen over de gemeentegrenzen heen, is het onontbeerlijk dat overleg wordt gepleegd tussen de buurgemeenten en dat afspraken worden gemaakt. De resultaten van het overleg, waaruit duidelijk het akkoord tussen de betrokken gemeenten blijkt, kunnen als bijlage bij de verordening van elk van de gemeenten worden gevoegd.

1.3.2. Gemeentegrensoverschrijdend omwille van bovenlokale effecten

Bijv. een gemeente die een toegangsverbod instelt voor vrachtwagens waardoor haar buurgemeenten het zwaar verkeer over hun grondgebied krijgen.

De maatregel wordt dan enkel ingevoerd op het grondgebied van gemeente A, maar tezelfdertijd dragen naburige gemeenten B en C mee de (voorzienbare) gevolgen ervan. Door de bovenlokale effecten die de maatregel teweegbrengt, krijgt ook dit dossier een grensoverschrijdend karakter.

Vooraleer een gemeente tot deze beslissing overgaat, dient zij bij de voorbereiding ervan alle relevante belangen en omstandigheden behoorlijk af te wegen. Alle (neven)effecten dienen zorgvuldig onderzocht te worden. Wanneer uit dit onderzoek blijkt dat er sprake zal zijn van bovenlokale gevolgen, is het aan de initiatiefnemende gemeente om hierover eerst met de betrokken buurgemeenten te overleggen. Dit is niet alleen opgenomen in de omzendbrief, het volgt ook uit het zorgvuldigheidsbeginsel als algemeen beginsel van behoorlijk bestuur.

Hiervoor kan onder meer verwezen worden naar het arrest van de Raad van State van 26 mei 2011 ([arrest nr. 213.481](#)): *“Als zodanig is de hoorplicht niet van toepassing bij het tot stand brengen van reglementen ... Dit ontslaat de overheid er niet van om wel de zorgvuldigheidsplicht na te leven.*

Ook reglementen moeten immers met kennis van zaken genomen worden en het resultaat zijn van een behoorlijke afweging van alle relevante belangen en omstandigheden. Een zorgvuldige voorbereiding houdt in dat de overheid voldoende informatie inwint over de reële situatie en over de mogelijke impact van het voorgenomen reglement. Het kan daartoe finaal toch noodzakelijk zijn dat er (een soort van) consultatie van de betrokkenen plaatsheeft.”

De Raad van State was in bovenvermeld arrest van oordeel dat er sprake was van “evidente bovenlokale effecten voor de buurgemeenten” die als “ontegenzeggelijk voorzienbaar” te beschouwen waren, met als gevolg dat de betrokken buurgemeenten voorafgaandelijk aan het besluit geconsulteerd moesten worden.

2. MAATREGELLEN

Elk artikel bevat een duidelijke beschrijving van de toe te passen verkeersmaatregelen (bijv. “éénrichtingsverkeer”, “schoolstraat”, “parkeerverbod”). Lokale besturen kunnen hiervoor terugrijpen naar de betekenis van de verkeerstekens in de wegcode.

Algemeen geldt dat AR enkel vastgesteld moeten worden voor maatregelen die een permanente of periodieke toestand regelen.

AR met periodiek karakter zijn bijv. de reglementeringen van de verkeerssituatie naar aanleiding van de wekelijks terugkerende markt.

2.1. TIJDELIJKE POLITIEVERORDENINGEN

Maatregelen naar aanleiding van voorbijgaande, plotse of gelegenheidstoestanden vinden hun weerslag in tijdelijke politieverordeningen. Art.130bis van de [Nieuwe Gemeentewet](#) bepaalt dat het college van burgemeester en schepenen bevoegd is voor de tijdelijke politieverordeningen. Het Departement MOW voert hierover geen bijzonder toezicht.

‘Tijdelijke’ verkeersmaatregel

Het loutere feit om een maatregel tijdelijk te noemen (en er een einddatum aan te verbinden), maakt niet dat het in werkelijkheid ook om een tijdelijke aangelegenheid gaat. Hiervoor kan onder meer verwezen worden naar het arrest van de Raad van State van 9 februari 2005 (arrest nr. 140.395(opent in nieuw venster)). De Raad van State stelt hier dat het loutere feit om een beperkte duur aan een bepaalde maatregel te verbinden, een van nature blijvende situatie niet occasioneel maakt.

Mede bepalend voor het tijdelijk karakter van de verkeersregeling is de aanleiding tot de maatregel: waarom wordt de maatregel genomen? Is de aanleiding een tijdelijke situatie of zal die zich permanent voortzetten en is er eerder nood aan een AR?

Om die aanleiding te laten blijken is het van belang dat de wegbeheerder de motieven voor de reglementering duidelijk vermeldt in de overwegingen. In het geval van tijdelijke reglementen is ook het vermelden van een uitdrukkelijke einddatum aangewezen. Die geeft aan hoe lang de tijdelijke maatregel zal gelden.

Voorbeelden van tijdelijke verkeersmaatregelen

Verkeersmaatregelen naar aanleiding van:

- een carnavalstocht (die tocht vindt misschien elk jaar plaats, maar mogelijk is de optocht niet altijd dezelfde en dringen zich niet altijd dezelfde verkeersmaatregelen op);
- een jaarlijkse wielervedstrijd (de parcours van deze wedstrijden en de bijbehorende verkeersmaatregelen willen wel eens wijzigen);
- een huwelijk van een belangrijk persoon dat een grote verkeersstroom met zich meebrengt;
- de situatie waarin de Ronde van Frankrijk uitzonderlijk door België trekt;
- een manifestatie waarvoor de toelating gevraagd wordt aan de gemeente;
- proefopstellingen : maatregelen in het kader van proefprojecten kunnen opgenomen worden in tijdelijke politieverordeningen. Zaak is dan wel dat duidelijk gesteld wordt dat de situatie wordt opgevolgd, gemonitord, geëvalueerd (wanneer? Hoe? Criteria? Betrokkenen?...). Zo is het duidelijk dat het werkelijk om een proef gaat. Als deze langer dan een jaar gelden is, is wellicht een AR meer aangewezen.

Dit zijn situaties die vooraf gekend zijn en die toelaten aan het college van burgemeester en schepenen om tijdelijke maatregelen te nemen.

Tijdelijke politieverordeningen vs. AR

Voor de tijdelijke politieverordeningen zijn er maar weinig regels vastgelegd.

Wel bestaat er een duidelijke parallel met de AR.

Het gaat telkens om politieverordeningen op het wegverkeer:

AR voor maatregelen van permanente of periodieke aard;
tijdelijke politieverordeningen voor maatregelen van tijdelijke aard.

Voor een weggebruiker maakt het geen enkel verschil of de signalisatie waar hij rekening mee moet houden tijdelijk werd aangebracht, of permanent is. Wat de reden is voor het instellen van een toegangsbeperking, of een snelheidsbeperking, een inhaalverbod, beperkte parkeertijd, etc. is voor de weggebruiker die met de signalisatie wordt geconfronteerd, irrelevant. Als hij de signalisatie niet naleeft, zal hij in de beide gevallen (tijdelijk of permanent) op dezelfde wijze kunnen bestraft worden.

Het is belangrijk rekening te houden met het feit dat het gaat om politieverordeningen op het wegverkeer:

enerzijds gaat het om verordeningen, waarbij regels worden opgelegd aan burgers
anderzijds betreft het verkeersmaatregelen

De gemeente bepaalt met andere woorden welke verkeersregels weggebruikers (tijdelijk) op een bepaalde plaats moeten naleven.

Wanneer de gemeente beslist op een bepaalde plaats een bepaalde verkeersmaatregel door te voeren, dan moet deze beslissing altijd gepaard gaan met het plaatsen van de correcte verkeerstekens.

Omgekeerd moet voor het plaatsen van verkeerstekens die verplichtingen opleggen aan de weggebruikers een politieverordening worden genomen.

Tijdelijke politieverordening vs. signalisatievergunning

Vergunningen en verordeningen kunnen naast elkaar bestaan, maar kunnen elkaar niet vervangen:

Signalisatievergunning: laat de aannemer of organisator toe om de nodige signalisatie op het openbaar domein te plaatsen. Deze toelating laat bijv. de politie toe om bij eventuele controles na te gaan of aan alle voorwaarden is voldaan.

Tijdelijke politieverordening: noodzakelijk om verordenende maatregelen te kunnen uitvoeren die aan weggebruikers een verbod of verplichting opleggen, opgemaakt door de gemeentelijke overheid (het college van burgemeester en schepenen overeenkomstig art.130bis Nieuwe Gemeentewet).

3. VERKEERSTEKENS

AR zijn enkel vereist voor de signalisatie die aan de weggebruiker een gebod of verbod oplegt, met andere woorden enkel voor de verkeerstekens (titel III van de wegcode) met verordenend karakter:

- verkeerslichten, met uitzondering van de rode en maanwitte knipperlichten die aan overwegen geplaatst zijn (resp. art. 64.2 en art. 64.3 KB 1/12/1975) en het oranjegeel knipperlicht (art. 64.1.1° KB 1/12/1975);
- voorrangsborden (art. 67 KB 1/12/1975), met uitzondering van het verkeersbord B17;
- verbodsborden (art. 68 KB 1/12/1975);
- gebodsborden (art. 69 KB 1/12/1975);
- verkeersborden betreffende het stilstaan en parkeren, incl. de parkeerautomaten en -meters (art. 70 KB 1/12/1975);
- een heel aantal aanwijzingsborden: F1a, F1b, F3a, F3b, F4a, F4b, F5, F7, F9, F11, F12a, F12b, F15, F17, F18, F19, F91, F99a, F99b, F99c, F101a, F101b, F101c, F103, F105, F111, F113, F117, F118 (art. 71 KB 1/12/1975);
- zonale reglementeringen, inclusief de zones afgebakend met borden F4a en F4b (art. 65.5 KB 1/12/1975);
- markeringen, zoals:
 - de overlangse markeringen die de rijstroken aanduiden (art. 72 KB 1/12/1975), zijnde de doorlopende streep, de onderbroken streep of de naast elkaar getrokken doorlopende en onderbroken streep;
 - de overlangse markeringen die een fietspad aanduiden (art. 74 KB 1/12/1975)
 - de gele onderbroken streep waarlangs het parkeren op de rijbaan verboden is (art. 75.1.2° KB 1/12/1975);
 - de brede witte doorlopende streep die de denkbeeldige rand van de rijbaan aanduidt (art. 75.2 KB 1/12/1975);
 - de dwarsmarkeringen (art. 76 KB 1/12/1975), zoals
 - de stopstreep,
 - de dwarsstreep gevormd door witte driehoeken,
 - de oversteekplaats voor voetgangers,
 - de oversteekplaats voor fietsers;
 - de voorsorteringsspijlen (art. 77.1 KB 1/12/1975), de markering van verkeersgeleiders of verdrijvingsvlakken (art. 77.4 KB 1/12/1975), de markeringen die parkeerplaatsen afbakenen (art. 77.5 KB 1/12/1975), de markeringen die een opstelvak aanduiden voor

fietsers en bestuurders van tweewielige bromfietsen (artikel 77.6 KB 1/12/1975) en de voorsorteringsstroken voor fietsers (art. 77.7 KB 1/12/1975) en de dambordmarkering (art. 77.8 KB 1/12/1975).

Er is geen AR vereist voor de volgende elementen:

- de aanleg van fietssuggestiestroken. Die zijn niet opgenomen in de wegcode. Ze vinden dan ook geen weerslag in een AR;
- het plaatsen van paaltjes om een 'knip' te realiseren, gevaarsborden die willen waarschuwen voor de mogelijke doortocht van groot wild, etc.;
- retributiereglementen of andere fiscale reglementen. Denk bijv. aan het invoeren van het betalend parkeren. De aangebrachte signalisatie wordt dan wel opgenomen in het AR (bijv. E9a met zonale geldigheid en opschrift "betalend"), maar niet de tarieven of de uren en dagen dat het betalend parkeren van toepassing is. Deze modaliteiten verschijnen op de parkeerautomaat;
- bijkomende informatie over gemeentelijke parkeerkaarten. In het AR wordt opgenomen hoe en waar de parkeermaatregel wordt ingevoerd. Welke mensen aanspraak zullen kunnen maken op een parkeerkaart, waar welke parkeerkaart zal gelden, enz. dient niet opgenomen te worden in het AR, maar in een afzonderlijk gemeenteraadsbesluit (zie het [ministerieel besluit van 09/01/2007 betreffende de gemeentelijke parkeerkaart](#));
- verkeerstekens die worden aangebracht om
 - een verkeersregel te bevestigen (bijv. B17 op een kruispunt met voorrang van rechts);
 - een maatregel aan te kondigen (bijv. C35 met onderbord "500 m");
 - een maatregel te herhalen (bijv. C43 "50" met onderbord "herhaling").

Beslissend gedeelte – andere bepalingen

Neem naast de artikelsgewijze opsomming van de maatregelen ook een opheffingsbepaling op die aangeeft welke voorgaande AR worden vervangen (zie Extra tips).

Vermeld in het afsluitend artikel of het AR ter kennisgeving, dan wel ter goedkeuring wordt overgemaakt aan het Departement MOW.

Gemeentelijke AR moeten, net als elk ander gemeenteraadsbesluit of besluit van het college van burgemeester en schepenen, van de nodige handtekeningen van de daartoe bevoegde personen voorzien zijn. Hiervoor gelden de algemene bepalingen in het decreet over het lokaal bestuur (art.276 en volgende).

Extra tips

1. AR PER STRAAT

Voor het opstellen van AR raden we aan om te werken met AR per straat: elk AR bevat dan de maatregelen die van toepassing zijn in de straat in kwestie.

De werkwijze wijkt wel af wanneer het gaat om het invoeren van gebiedsdekkende maatregelen. Een gebiedsdekkende maatregel betreft immers één unieke maatregel op meerdere wegen. Deze wordt niet uit elkaar getrokken en beschreven in verschillende reglementen per straat. Het overzicht op het gebied moet steeds bewaard blijven. Daarom wordt een gebiedsdekkende maatregel in een afzonderlijk reglement opgenomen.

Om het AR van elk van de betrokken straten volledig te houden, kan de wegbeheerder in het overwegend gedeelte van elk van deze politieverordeningen vermelden dat de weg in kwestie deel

uitmaakt van een gebiedsdekkende maatregel die beschreven wordt in een welbepaald AR.

Bijv. de Rozenstraat maakt deel uit van een zone 30 beschreven in een AR betreffende de snelheidszones.

In het AR betreffende de Rozenstraat kan dan – in de overwegingen – opgenomen worden dat de straat deel uitmaakt van de zone 30 overeenkomstig het AR betreffende de snelheidszones.

AR opmaken per straat laat de gemeente toe een duidelijk overzicht te bewaren over de geldende politieverordeningen.

Zo kan het dossieroverzicht van gemeente X er bijvoorbeeld als volgt uitzien:

1. Aanvullende reglementen m.b.t. gemeentewegen
 - 1a. Aanvullend reglement m.b.t. gemeenteweg – Acacialaan
 - 1b. Aanvullend reglement m.b.t. gemeenteweg – Begonialaan
 - 1c. Aanvullend reglement m.b.t. gemeenteweg – Rozenstraat
 - 1d. Aanvullend reglement m.b.t. gemeenteweg – Tulpenlaan
 - ...
2. Aanvullende reglementen m.b.t. gewestwegen
 - 2a. Aanvullend reglement m.b.t. gewestweg – N...
 - 2b. Aanvullend reglement m.b.t. gewestweg – N...
 - ...
3. Aanvullende reglementen m.b.t. gebiedsdekkende maatregelen
 - 3a. Aanvullend reglement m.b.t. afbakening snelheidszones
 - 3b. Aanvullend reglement m.b.t. afbakening blauwe zones
 - ...

Bovendien komt men tegemoet aan de bepaling in de omzendbrief die stelt dat gemeente- en gewestwegen niet in eenzelfde AR opgenomen worden, tenzij voor gebiedsdekkende maatregelen.

2. OPHEFFING

Wanneer de wegbeheerder wijzigingen aanbrengt aan de signalisatie in een welbepaalde straat is het aangewezen om het volledige voorgaande AR op te heffen en te vervangen door een aangepast reglement dat in zijn totaliteit uitwerking krijgt. Een AR geeft op die manier te allen tijde zicht op alle geldende regels binnen een straat, ook na meerdere wijzigingen over verschillende jaren.

Met deze werkwijze blijft elk AR doorgaans ook vrij beknopt, zowel om voor te brengen op de gemeenteraad naar aanleiding van eventuele wijzigingen alsook om te raadplegen.

3. Plan als bijlage toevoegen

Een plan als bijlage bij het AR is in het bijzonder aangewezen voor de gebiedsdekkende maatregelen.

Dit plan dient ter verduidelijking en volstaat niet als vervanging van een beschrijving van (de locatie van) een maatregel. Sommige burgers zullen meer duidelijkheid krijgen over maatregelen beschreven in tekst, in plaats van een plan te moeten interpreteren.

Wanneer de beslissing verwijst naar een plan, is het aangewezen om het plan effectief toe te voegen bij de melding in het digitaal loket.

4. INTERACTIEVE REGLEMENTEN GELINKT NOTULEREN (IRGN)

De toepassing Interactieve Reglementen Gelinkt Notuleren ([IRGN](https://gelinkt-notuleren.vlaanderen.be/login)) (link: <https://gelinkt-notuleren.vlaanderen.be/login>) ondersteunt u als lokaal bestuur bij de opmaak van aanvullende reglementen op het wegverkeer.

Met de toepassing kunt u een nieuw aanvullend of tijdelijk reglement aanmaken. Zie [informatie IRGN op vlaanderen.be](#).

Vragen?

Voor vragen rond AR kunnen lokale overheden terecht bij het team verkeersveiligheid van het Departement MOW via aanvullendereglementen@mow.vlaanderen.be.

Vragen over het digitaal loket kunnen gemeenten rechtstreeks overmaken aan de helpdesk van de toepassing via loketlokaalbestuur@vlaanderen.be.

Begrippen, definities en afkortingen

Voor een goed begrip van de informatie in dit document bevinden zich hieronder de definities van veel gebruikte termen in het rapport.

AR	Aanvullend(e) reglement(en) op het wegverkeer
AWV	Agentschap Wegen en Verkeer
DECREET AR	Het decreet van 16 mei 2008 betreffende de aanvullende reglementen over het wegverkeer en de plaatsing en bekostiging van de verkeerstekens
DECREET LOKAAL BESTUUR	Decreet over het lokaal bestuur van 22 december 2017
DIGITAAL LOKET	Loket voor Lokale Besturen waar gemeenten reglementen en verordeningen moeten melden.
GEBIEDSDEKKENDE MAATREGEL	Maatregel die zich uitstrekt over meer dan één weg, zoals een maatregel met zonale geldigheid (snelheidszone, blauwe zone, etc.), de afbakening van een bebouwde kom, etc.
GEMEENTEGRENS- OVERSCHRIJDEND AR	Een AR met bovenlokaal karakter omdat <ul style="list-style-type: none">- de maatregel zich uitstrekt of meerdere buurgemeenten- de gevolgen van de maatregel zich laten voelen tot buiten de gemeentegrenzen
GEMEENTELIJK AR	Aanvullend reglement op initiatief van een stad of gemeente. Hiertegenover staat een gewestelijk aanvullend reglement. Dit is de beslissing op initiatief van de gewestelijke wegbeheerder.

IRG	Interactieve Reglementengenerator, toepassing voor redactionele ondersteuning bij de opmaak van AR
LBLOD	Lokale Besluiten als geLinkte Open Data. LBLOD-Mobiliteit (samenwerking tussen o.a. Agentschap Binnenlands Bestuur en Departement MOW) is een project waarbij wordt ingezet op de decentrale inwinning van data op een gestandaardiseerde wijze zodat die kan hergebruikt worden. Concreet voor AR: AR worden opgemaakt in een gelinkte editor zodat de data uit de besluiten automatisch kan doorstromen naar de toezichthouder en naar andere toepassingen, zoals Verkeersborden.Vlaanderen.
OMZENDBRIEF	De omzendbrief MOB/2009/01 van 3 april 2009 betreffende de gemeentelijke aanvullende reglementen op de politie over het wegverkeer
PLAATSINGSVOORWAARDEN	Ministerieel besluit van 11 oktober 1976 houdende de minimum afmetingen en de bijzondere plaatsingsvoorwaarden van de verkeerstekens – “code van de wegbeheerder”
WEGCODE	Koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg – “verkeersreglement”
WEGEN IN ART.6 VAN HET DECREET	De voor het openbaar verkeer openstaande wegen in de domeinbossen en de bosreservaten zoals bedoeld in het bosdecreet van 13 juni 1990, en in de natuureservaten, het VEN of onderdelen ervan en de speciale beschermingszones of onderdelen ervan zoals bedoeld in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.

Colofon

COPYRIGHT

© 2021 - Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

OMSLAGFOTO

Jelle Vermeersch

PUBLICATIEDATUM

Juli 2020 (update 2024)

UITGEVER

ir. Filip Boelaert
secretaris-generaal

Vlaamse Overheid, Departement Mobiliteit en Openbare Werken

OPMAAK RCA/URL

www.rca.be

